

Statens maritima museer
Box 27131
102 52 STOCKHOLM

Datum 2011-04-11
Dnr 32-2010-0787

Upphandling vid Statens maritima museer

Som ett led i den årliga revisionen av Statens maritima museer (SMM), har Riksrevisionen granskat SMM:s rutiner för upphandling och inköp som sker genom direktupphandling.

Granskningen har resulterat i iakttagelser som Riksrevisionen vill fästa SMM:s uppmärksamhet på i denna revisionsrapport.

Riksrevisionen önskar information senast 2011-05-23 med anledning av dessa iakttagelser.

Sammanfattning

SMM köper årligen varor och tjänster till väsentliga belopp. Som ett närmevärde kan nämnas att myndighetens driftskostnader exkl. personal- och lokalkostnader uppgick till ca 54 mnkr år 2010. Goda rutiner för inköp är därmed avgörande för effektiviteten i verksamheten, för att uppnå god hushållning med statens medel samt för att uppnå det krav på affärsmässighet som ställs i lag (2007:1091) om offentlig upphandling (LOU).

Riksrevisionen har därför granskat SMM:s interna styrning och kontroll avseende upphandling generellt. Med anledning av att det har skett preciseringar i LOU under år 2010 avseende beloppsgränser för när direktupphandling är tillåten, har vi också särskilt granskat SMM:s direktupphandlingar under året.

Riksrevisionens granskning visar framför allt att SMM under kommande år i högre omfattning behöver följa LOU:s krav avseende direktupphandling. Under första halvåret 2010 har SMM överskridit de beloppsgränser som myndigheten själv har fastställt för när direktupphandling kan tillämpas. Under andra halvåret har motsvarande beloppsgränser, som numera är fastställda i lag, överskridits.

Under året har direktupphandling skett med belopp som överstiger det lagstadgade beloppet (288 tkr) från 11 leverantörer. Det samlade värdet av dessa inköp uppgår till ca 5,2 mnkr. Avstegen avser i huvudsak inköp till museibutikerna. SMM nämner att avsteg har skett i sin komplettering till årsredovisningen 2010, daterad 2011-03-10, avseende s. 17 i årsredovisningen.

Härutöver bör SMM öka samordning, kontroll och uppföljning av inköp inom myndigheten. I detta arbete ingår att komplettera och uppdatera myndighetens egna policy och rutinbeskrivningar för upphandling och inköp.

Direktupphandlingar har inte följt de krav som ställs

Med direktupphandling avses inköp som sker utan att föregås av att anbud från olika leverantörer inhämtas.

Den 15 juli 2010 ändrades LOU i några avseenden. Bland annat fastställdes det högsta tillåtna beloppet för när direktupphandling får ske. Tidigare angav lagen att direktupphandling bara fick tillämpas ”om kontraktets värde är lågt eller om det finns synnerliga skäl”. Varje upphandlande myndighet skulle då besluta om riktlinjer för när direktupphandling fick tillämpas. I sådana riktlinjer bestämde varje myndighet själv vad man ansåg vara ett ”lågt belopp”. I SMM:s fall angavs fem prisbasbelopp, vilket år 2010 motsvarar ca 212 tkr. Lagändringen innebär att det högsta tillåtna beloppet fastställs i lagen till högst 15 % av det tröskelvärde som gäller för kommuner och landsting vid upphandling av varor och tjänster (ca 1,9 mnkr), vilket motsvarar ca 288 tkr.

Riksrevisionens granskning omfattar inköp under 2010. Riksrevisionen har noterat att SMM under denna period inte har följt sina interna regler för högsta tillåtna belopp för direktupphandling. Det numera lagstadgade takbeloppet har överskridits i 11 fall. Det samlade värdet av dessa inköp uppgår till ca 5,2 mnkr och de har i allt väsentligt anknytning till museibutikerna. I tre fall har SMM under granskningen anfört att inköpet har skett utan föregående upphandling på grund av *synnerlig brådska*. Riksrevisionen bedömer att även dessa inköp borde ha skett genom ett upphandlingsförfarande.

Riksrevisionen har noterat att SMM inte gör några rutinmässiga kontroller av gjorda inköp per varuslag/tjänst, för att säkerställa att gränsen för direktupphandling inte överskrids.

Genom att de interna riktlinjerna och LOU inte har följts, bedömer Riksrevisionen att SMM har gjort direkta avsteg från huvudprincipen om affärsrämsighet som finns i lagen. Konsekvensen av att göra inköp utan föregående upphandling är att myndigheten inte fullt utnyttjar de fördelar som uppkommer i en konkurrenssituation. Kostnaderna, både för SMM och för staten som helhet, riskerar därmed att bli högre än vad som vore fallet om upphandling genomförts eller avrop från befintliga statliga ramavtal hade skett.

Riksrevisionen rekommenderar SMM att säkerställa att hela myndigheten hanteras som en upphandlande enhet. Myndigheten bör fortlöpande ställa samman inköp av liknande varor och tjänster som

skett under ett och samma år för att kontrollera att inte beloppsgränsen för direktupphandling överskrids.

Effektivitet och affärsmässighet i inköpsverksamheten kan förbättras

Inköpsorganisationen på SMM har förändrats under senare år. Syftet med förändringarna har varit att förbättra efterlevnaden av LOU. Myndigheten har bl.a. anställt en person som ansvarar för myndighetens upphandlingar. Riksrevisionen har stickprovsvis granskat upphandlingar som SMM har genomfört. Resultatet av granskningen var tillfredsställande, varför Riksrevisionen bedömer att de upphandlingar som myndigheten själv utför följer lagens krav.

Däremot sker ingen samordning av myndighetens samlade inköp. Inte heller sker någon samordnad kontroll av att befintliga ramavtal används. Vid de direktupphandlingar som görs sker heller inte sådana kontroller av leverantörer som anges i LOU 10 kap. Detta är olika aspekter av en effektiv och affärsmässig inköpsverksamhet, vilka SMM nu inte lever upp till. Därmed bedömer Riksrevisionen att det för närvarande inte finns förutsättningar för SMM att kunna följa lagen i alla hänseenden.

Vidare bedömer Riksrevisionen att SMM:s egna rutinbeskrivningar och föreskrifter kring upphandling bör kompletteras och uppdateras. I nuläget saknar rutinbeskrivningen för anskaffning av varor och tjänster ett avsnitt gällande direktupphandling. Den inköbspolicy som finns är kortfattad och skulle enligt Riksrevisionens bedömning behöva kompletteras med praktiska anvisningar.

Riksrevisionen rekommenderar därför SMM att öka samordning, kontroll och uppföljning av inköp inom myndigheten så att dessa sker affärsmässigt, i konkurrens, med objektivitet och i enlighet med LOU och myndighetens interna regler.

Ansvarig revisor Marie Örtengren har beslutat i detta ärende.
Uppdragsledare Linda Plahn har varit föredragande.

Marie Örtengren

Linda Plahn

Kopia för kännedom:

Kulturdepartementet

Finansdepartementet (budgetavdelningen)